

Sprawozdanie

Wydziału krajowego z czynności dotyczących podniesienia
mleczarstwa w kraju.

Wysoki Sejmie!

Na posiedzeniu z dnia 13. lutego 1897 uchwalił Wysoki Sejm w Rubr. XV budżetu krajowego na rok 1897 następujące wydatki:

Poz. 244. Na podniesienie gospodarstwa nabiiałowego w Galicyi:

a) na utrzymanie instruktora	2.000 zł.
b) na środki demonstracyjne do nauki mleczarstwa	200 „
c) na pomocnika instruktora mleczarskiego (w załatwie- niu sprawozdania Wydziału kraj. do LW. 78.760)	300 „

Obowiązki krajowego instruktora mleczarstwa pełni od 1. października 1896 p. Jan Biedroń, który w skutek rozpisanego konkursu otrzymał posadę kraj. instruktora w miejsce Dra Massalskiego.

Głównem zadaniem instruktora jest:

1) Rozpowszechniać słowem i pismem potrzebę i sposób racjonalnego urządzania i prowadzenia gospodarstwa nabiiałowego i udzielać rolnikom szczegółowych rad i wskazań fachowych, odnoszących się do urządzenia mleczarni, przeróbki mleka, zbytu produktów mleczarskich i t. p., tudzież zawiązywania spółek mleczarskich produkcyjnych i handlowych.

2) Urządzać w krajowych niższych szkołach rolniczych kilkotygodniowe kursa popularne nauki mleczarstwa.

3) Pracować w biurze Departamentu kultury krajowej Wydziału krajowego w czasie niezajętym obowiązkami instruktora.

Obszernemu temu zadaniu starał się sprostać kraj. instruktor mleczarstwa ku zadowoleniu władzy swej przełożonej, a dowodem tego są sprawozdania jego, składane każdego miesiąca Wydziałowi krajowemu. Przechodząc do przedstawienia poszczególnych czynności, któremi zajmował się kraj. instruktor mleczarstwa w czasie od 1. października roku zeszłego do końca października b. r., podnieść musimy, iż w sprawie rozpowszechnienia wiadomości z zakresu mleczarstwa, oprócz udzielania szczegółowych rad na żądanie, czy to właścicieli dóbr, czy też Towarzystw rolniczych, a odnoszących się do urządzenia mleczarni, przeróbki mleka, zbytu produktów mleczarskich i t. p., czynnym był przy prowadzeniu sześciu kursów mleczarskich, z których każdy trwał od dwóch do trzech

tygodni. Z tych kursów dwa przeznaczone były dla uczniów kraj. szkół rolniczych w Jagielnicy i Kobiernicach, trzy urządzone staraniem Komitetu c. k. Towarzystwa gospodarczego gal. dla kandydatów chcących się obeznać z mleczarstwem, a odbyły się w Firlejówce, Piadykach i Starem Siole, jeden zaś kurs staraniem Komitetu c. k. Towarzystwa rolniczego krakowskiego urządzony, miał na celu głównie wykształcenie przyszłych kierowników spółek mleczarskich włościańskich i ten odbył się w Czernichowie. Wypełniając drugi punkt poruczonego zadania, ażeby rozpowszechnić pismem potrzebę i sposób racjonalnego urządzania i prowadzenia gospodarstwa nabiałowego, redagował kraj. instruktor mleczarstwa miesięcznik pod tytułem „Przegląd mleczarski“, wychodzący jako pismo fachowe mleczarskie przy „*Rolniku*“, organie Towarzystwa gospodarskiego we Lwowie. Komisya kraj. dla spraw rolniczych uznając pismo to, jako zupełnie odpowiadające celowi, doradziła Wydziałowi krajowemu, ażeby przez udzielenie redaktorowi skromnej subwencji umożliwił opłacanie artykułów fachowych, przez inne osoby pisanych.

Wydział krajowy przyznał redaktorowi „*Przeglądu mleczarskiego*“ na ten cel 200 zł. w roku bieżącym.

P. Biedroń opracował także na wezwanie krajowej c. k. Rady szkolnej mleczarstwo dla szkółki dla młodzieży, część V.

Jedną z najważniejszych czynności kraj. instruktora mleczarstwa w ściśle praktycznym kierunku było zorganizowanie spółek mleczarskich, które oparte na racjonalnym prowadzeniu przyczyniły się do rozbudzenia tej gałęzi gospodarstwa w kraju, do czego od dłuższego czasu dążył Wydział krajowy.

P. Biedroń był czynnym przy zorganizowaniu 1) dziesięciu mleczarni dworskich, a mianowicie: w Hawłowicach, Putiatyńcach, Dwerniku, Firlejówce, Brzozdowcach, Modorówce, Hujczu, Pełkiniach, Ostrowie i Wołczniowie; 2) dwóch spółek dworskich, a mianowicie w Oleszycach i Dębicy; 3) siedmiu spółek mleczarskich, a to w Czernichowie, Królówce, Klimkówce, Stroniu, Machowie, Szynwałdzie i Lubczy, a wreszcie 4) jednej mleczarni zbiorowej włościańskiej w Krośnie. Dla przedstawienia dodatnich rezultatów, jakie się przez to osiągnęło, nadmieniamy tylko, że mleczarnie powyżej wymienione przerabiają rocznie przeszło półtora miliona litrów mleka.

Al. I.)

Szczegółowy wykaz dodany jako alegat 1) oznacza miejscowości, w których instruktor mleczarstwa udzielał pouczeń, oraz podaje tematy, które były przedmiotem pouczeń. Z wykazu tego okazuje się, że w ciągu roku kraj. instruktor mleczarstwa miał 142 wykładów i pouczeń w obecności 1.421 uczestników. Wogóle w tym celu był instruktor w ciągu roku przez 243 dni w podróży.

W czasie niezajętym obowiązkami instruktora pracował p. Biedroń w biurze Departamentu kultury krajowej Wydziału krajowego, wygotowując sprawozdanie swoje lub wydając opinie fachowe w sprawach mleczarskich. Im bardziej rozpowszechnią się przekonania o potrzebie należytego urządzania gospodarstwa mleczarskiego; tem częściej zdarza się, że równocześnie niemal okazuje się potrzeba wysłania instruktora do rozmaitych często odległych od siebie miejscowości; pobyt kilkuniedniowy w jednej miejscowości jest nieraz konieczny. Te okoliczności są powodem, że przeznaczony przez Wys. Sejm ryczałt na objazdy rzeczywiście wystarczyć nie może, a Wydział krajowy uznając to, postanowił powiększyć ryczałt na objazdy przeznaczony o kwotę potrzebną na zakupienie biletu rocznego kolejowego i w tym celu wstawił do preliminarza r. 1898 zwięźszoną o 250 zł. kwotę.

Oprócz instruktora mleczarstwa czynnymi byli w roku bieżącym, ludzie obeznani praktycznie z mleczarstwem, którzy kosztem funduszu krajowego w tym kierunku się wykształcili, tak zwani pomocnicy instruktora. Pomocnicy ci, ukończeni uczniowie krajow. niższych szkół rolniczych, po odbyciu kilkumiesięcznej praktyki mleczarskiej w parowej mleczarni w Rzeszowie, mając przedtem daną podstawę teoretyczną nauki mleczarstwa, używani byli na czas pewien do prowadzenia świeżo zawiązanych spółek mleczarskich włościańskich i w ten sposób pomocnymi byli instruktorowi mleczarstwa, który nie może dłuższy czas kierować spółką aż do chwili, gdy spółka zacznie prawidłowo funkcjonować i pokona trudności połączone z rozpoczęciem nowego, a nieznanego przedsiębiorstwa.

Już w roku zeszłym w sprawozdaniu swem z czynności podał Wydział krajowy do wiadomości Wysokiego Sejmu, że dwóch kandydatów takich, którzy dobrze ukończyli krajowe niż. szkoły rolnicze, wysłał na praktykę mleczarską do wzorowo urządzonej parowej mleczarni w Rzeszowie, gdzie za naukę i utrzymanie opłacał właścicielowi p. Wilkensowi po 100 zł. od jednego ucznia. Władysław Kaczanowski i Wojciech Pół-

chłopcy byli pierwszymi, którzy pobierali tam praktyczną naukę mleczarstwa. Pierwszy już po tygodniu opuścił zakład, nie chcąc korzystać z praktyki, drugi ukończył naukę należycie a później użyty był jako kierownik spółki mleczarskiej w Królówce a następnie w Klimkówce, gdzie pozostawał przez dwa miesiące, otrzymawszy jednak korzystniejszą posadę prywatną, ustąpił z posady pomocnika instruktora. Trzecim kandydatem był Jakób Maga, który po pięciomiesięcznej praktyce mleczarskiej, przeznaczony został na kierownika spółki mleczarskiej dworskiej w Oleszycach, do której dostarczają mleka także włościanie i tam do dziś dnia pozostaje, opłacany przez spółkę. Obecnie na nauce praktycznej mleczarstwa pozostaje były uczeń kraj. niż. szkoły rolniczej w Kobiernicach, Maryan Pieczonka, który szkołę tę przed paru laty ukończył, a następnie gospodarował na zagonie ojcowskim.

Po ukończeniu kursu mleczarskiego w Czernichowie zapragnął wykształcić się w praktycznym mleczarstwie, ażeby później objąć kierownictwo spółki mleczarskiej w rodzinnym miejscu Niepołomicach. Wydział krajowy udzielił mu zasiłku celem odbycia kursu praktycznego w parowej mleczarni w Rzeszowie, gdzie dotąd pozostaje. W ten sposób stara się Wydział krajowy przygotować sobie co roku kilku przynajmniej kandydatów, którzy należycie praktycznie wyuczeni w mleczarstwie, mogą pokierować nowo powstającymi spółkami mleczarskimi pod kierunkiem kraj. instruktora.

Wydział krajowy jednak nie poprzestał na tem, ażeby zakładaniu i rozwojowi spółek mleczarskich zapewnić tylko kierownictwo za pośrednictwem instruktora i fachową pomoc przez pomocników wprowadzających w życie te spółki. Pomoc pieniężna, jaką Wydział krajowy, po zasięgnięciu opinii kraj. komisji dla spraw rolniczych i zbadaniu każdorazowo na miejscu warunków rozwoju przez instruktora, udziela niemal każdej spółce mleczarskiej włościańskiej, jest nie małym bodźcem do powstawania nowych spółek. Z funduszu pożyczkowego dla przemysłu rolniczego otrzymują spółki mleczarskie włościańskie zazwyczaj przy kółku rolniczym powstające, nisko oprocentowane bo 3% pożyczki bądź to na założenie mleczarni, bądź też na budowę domu na mleczarnię lub lodownię i to w kwotach dosyć znacznych. C. k. Ministerstwo rolnictwa dostarcza spółkom mleczarskim przyrzędów mleczarskich bezpłatnie, finansowa pizeto strona spółki jest we wszech stron zapewnioną.

Dotąd otrzymały następujące spółki przyrzeczenia na pożyczki z funduszu dla przemysłu rolniczego, które albo już są wypłacone albo po dopełnieniu pewnych formalności w krótko wypłacone zostaną. I tak: 1) spółka włościańska w Królówce (powiat Bochnia) 1.000 zł., 2) Mleczarnia dworska w Dwerniku (pow. Lisko) 2.000 zł., 3) Spółka mleczarska w Klimkówce (pow. Sanok) 1.500 zł., 4) Jędrzej Krukierek w Krośnie na rozszerzenie mleczarni spółkowej 500 zł., 5) Spółka włościańska w Stroniu (pow. Limanowa) 2.000 zł., 6) Spółka włościańska w Lubczy (pow. Pilzno) 1.000 zł., 7) Spółka włościańska w Szywnaldzie (pow. Tarnów) 1.200 zł., 8) Spółka włościańska w Machowie (pow. Tarnobrzeg) 1.000 zł., 9) Józef Pieczonka w Niepołomicach na założenie mleczarni spółkowej 800 zł., 10) Spółka włościańska w Osieku (pow. Biała) 500 zł., 11) Spółka włościańska w Czudcu (pow. Rzeszów) 500 zł., 12) Spółka włościańska w Kalembinie (pow. Strzyżów) 500 zł., 13) Spółka włościańska w Czerluśnicy (pow. Jasło) 500 zł. i 14) Spółka włościańska w Tęgorozie (pow. N. Sącz) 500 zł.

Jak z powyższego przedstawienia okazuje się, Wydział krajowy dotąd popierał mleczarstwo przez utworzenie posady kraj. instruktora mleczarstwa, wykształcenie kilku pomocników instruktora jak wreszcie przez udzielanie pożyczek dla spółek mleczarskich. Stosunkowo jednak krótki czas pouczył, że koniecznie wypada pójść w tym kierunku o krok dalej.

Obecny instruktor, który zarazem obowiązany jest urządzić kursa mleczarskie praktyczne i uczyć mleczarstwa w kraj. niższych szkołach rolniczych, zanadto czynnościami temi jest obciążony, aby głównemu zadaniu tj. inspekcji i zawiązywaniu spółek mleczarskich mógł podołać. Wobec licznych jego zajęć spółki włościańskie tylko w niedostatecznej mierze mogły korzystać z pomocy instruktora, gdyż samo założenie spółki i należyte jej zorganizowanie się wymaga dłuższego czasu. Komisja kraj. dla spraw rolniczych, która kilkakrotnie w bieżącym roku zajmowała się sprawami mleczarskimi, doradziła Wydziałowi krajowemu, ażeby wyjednać u Wys. Sejmu utworzenie drugiej posady instruktora mleczarstwa, któryby część agend obecnego instruktora objął i pod jego kierunkiem pracował.

Instruktor musiałby być dobrym praktykiem, technikiem mleczarskim i mieć kwalifikacye do nauczania, aby mógł być użyty przy kursach mleczarskich.

Płaca adjunkta powinna wynosić 900 zł. a 300 zł. rocznie ryczałt na objazdy. Zgodnie z opinią komisji wstawił Wydział krajowy nową pozycyę do preliminarza budżetu kraj. na rok 1898. na utrzymanie drugiego instruktora mleczarstwa kwotę 1.200 i uprasza Wys. Sejm o uchwalenie tej kwoty. Przedstawiwszy Wys. Sejmowi starania o podniesienie mleczarstwa w kraju, nie może Wydział krajowy pominąć sprawy, która przy rozwoju obecnego mleczarstwa w kraju, nabiera z każdym dniem większego znaczenia, której Wydziałowi krajowemu z oka spuścić nie wolno. Sprawą tą jest utworzenie krajowej szkoły mleczarstwa. Inne państwa, uznając ważność tej gałęzi produkcyi, oddawna już posiadają takie zakłady.

Dotychczas korzystaliśmy tylko z zagranicznych zakładów ale wobec odmiennych warunków naszego kraju szkoły zagraniczne na innych podstawach oparte nie zastąpią w zupełności krajowej szkoły mleczarstwa, któraby była dla daleko większej ilości uczniów dostępną.

Wypełnienie tej luki w nauce rolnictwa w naszym kraju jest już przedmiotem badań komisji dla spraw rolniczych a po utrzymaniu jej opinii pod tym względem Wydział krajowy nie omieszka zdać Wys. Izbie sprawy z dokonanych studyów.

Na podstawie powyższego sprawozdania Wydział krajowy wnosi:

Wysoki Sejm raczy uchwalić:

1. Sejm przyjmuje do wiadomości sprawozdanie Wydziału krajowego z czynności dotyczących podniesienia mleczarstwa w kraju.

2. Sejm wstawia do rubr. XV. budżetu wydatków:

- a) na utrzymanie instruktora płaca wraz z kosztami podróży 2.250 zł.
- b) na utrzymanie drugiego instruktora — adjunkta wraz z kosztami podróży 1.200 zł.
- c) na środki demonstracyjne do nauki mleczarstwa 200 zł.
- d) na pomocnika instruktora mleczarstwa 300 zł.

Z Rady Wydziału krajowego Królestwa Galicyi i Lodomeryi wraz z W. Ks. Krakowskiem.

Lwów, dnia 13. listopada 1897.

Marszałek krajowy:

S. Badeni w. r.

Sprawozdawca:

Edward Jędrzejowicz w. r.

Członek Wydziału krajowego.

Wykaz wykładów, pouczeń i demonstracyj

przeprowadzonych przez Jana Biedronia

w czasie od 1. października 1896 do 1. października 1897 roku.

Liczba porz.	Miejscowość	Przedmiot wykładu	Język wykładowy	Ilość obecnych	Czy zostały przeprowadzone praktyczne demonstracje i jakie?	Uwagi
1	Leszczowate	Naprawa i obchodzenie się z centryfugą.	polski	3	Z centryfugą Alfa B.	4 wykłady.
2	Hawłowice	Praktyczne wskazówki o urządzeniu lokalu mleczarni.	"	2		
3	Królówka	O korzyściach z Spółek mleczarskich.	"	450	Odbiór mleka, oddzielenie śmietanki centryfugą Alfa Baby, wyrób masła.	
4	Czernichów	Praktyczne wskazówki o urządzeniu lokalu mleczarni.	"	3		
5	Hawłowice	Jak należy obchodzić się z maszynami mleczarskimi.	"	10	Ustawienie maszyn, oddzielanie śmietanki centryfugą Alfa Baby, wyrób masła w masłownicy „Victoria“, wygniatanie, pakowanie masła.	
6	Putiatynce	Jak należy obchodzić się z maszynami mleczarskimi.	"	2		
7	Stare Siolo	Warunki rozwoju podmiejskiej Spółki mleczarskiej.	"	2		

Liczba porz.	Miejscowość	Przedmiot wykładu	Język wykładowy	Ilość obecnych	Czy zostały przeprowadzone praktyczne demonstracje i jakie?	Uwagi
8	Stryj	O założeniu związkowej mleczarni w Stryju.	polski	50		Na zgromadzeniu Oddziału Tow. gosp. Żydów-Stryj.
9	Czernichów	Organizacja i prowadzenie mleczarni zbiorowej włościańskiej.	„	20	Ustawienie maszyn, odbiór mleka, oddzielanie śmietanki centryfugą Alfa B., wyrób, wygniatanie, pakowanie masła, rachunkowość mleczarska.	2 wykłady.
10	Królówka	Organizacja i prowadzenie mleczarni zbiorowej włościańskiej.	„	10	Ustawienie maszyn, odbiór mleka, oddzielanie śmietanki, centryfuga Alfa B., wyrób, wygniatanie, pakowanie, wysyłka masła, rachunkowość mleczarska.	
11	Dwernik	Urządzenie mleczarni dworskiej.	„	2	Ustawienie maszyn, praktyczne wskazówki o obchodzeniu się z maszynami, o wyrobie, wygniataniu masła.	
12	Firlejówka	Urządzenie mleczarni dworskiej.	„	2		
13	Brzozdowce	Urządzenie mleczarni dworskiej.	„	2		
14	Klimkówka	Urządzenie lokalu mleczarni zbiorowej.	„	2		
15	Wyszatyce	Korzyści z Spółek mleczarskich.	„	400		
16	Oleszyce	Urządzenie lokalu mleczarni zbiorowej.	„	3		
17	Moderówka	Urządzenie lokalu mleczarni dworskiej.	„	2		

Liczba porz.	Miejscowość	Przedmiot wykładu	Język wykładowy	Ilość obecnych	Czy zostały przeprowadzone praktyczne demonstracje i jakie?	Uwagi
18	Krosno	O prowadzeniu i rozwoju mleczarni w Krośnie.	polski	10	Odbiór mleka, oddzielanie śmietanki centryfugą Alfa Baby, wyrób masła, badanie mleka.	
19	Moderówka	Jak należy się obchodzić z maszynami mleczarskimi.	„	2	Ustawienie maszyn, oddzielanie śmietanki centryfugą Alfa Baby, wyrób masła.	
20	Oleszyce	Wybór lokalu na mleczarnię i wskazówki jak ma być urządzony.	„	5		
21	Stronie	Urządzenie lokalu mleczarni.	„	20		
22	Machów	Korzyści z Spółek mleczarskich.	„	60		
23	Gorzyce	Warunki potrzebne dla rozwoju Spółki mleczarskiej.	„	20		
24	Krysowice	Przyczyny eksplozji centryfugi.	„	2	Zbadanie przyczyny eksplozji centryfugi „Balance“.	
25	Oleszyce	Organizacja i prowadzenie mleczarni.	„	10	Ustawienie maszyn, oddzielanie śmietanki centryfugą Alfa B., wyrób, wygniatanie masła, rachunkowość mleczarska.	
26	Lwów	Wskazówki urządzenia lokalu Spółki producentów mleka.	„	2		

Liczba porz.	Miejscowość	Przedmiot wykładu	Język wykładowy	Ilość obecnych	Czy zostały przeprowadzone praktyczne demonstracje i jakie?	Uwagi
27	Szynwałd	Korzyści z Spółek mleczarskich, urządzenie lokalu mleczarni.	polski	4		
28	Lubcza	Wskazówki urządzenia lokalu mleczarni.	„	2		
29	Hujeze	Jak należy się obchodzić z maszynami mleczarskimi.	„	3	Ustawienie maszyn, oddzielanie śmietanki centryfugą Alfa Baby, wyrób masła.	
30	Pełkinie	Urządzenie lokalu mleczarni.	„	1		
31	Oświęcim	Korzyści z Spółek mleczarskich.	„	70		Na zgromadzeniu Tow. leśno-rolniczego dla powiatów Żywiec-Biała.
32	Kobiernice	Kurs mleczarski dla uczniów niższej Szkoły rolniczej.	„	12	Oddzielanie śmietanki, wyrób, wgniatanie masła, oznaczanie tłuszczu aparatem dra Gerbera.	24 wykładów.
33	Jagielnica	Kurs mleczarski dla uczniów niższej Szkoły rolniczej.	„	11	Oddzielenie śmietanki, wyrób, wgniatanie masła, oznaczanie tłuszczu aparatem dra Gerbera.	12 wykładów.
34	Osiek	O korzyściach z Spółek mleczarskich i urządzeniu mleczarni.	„	3		
35	Dembica	Urządzenie lokalu Spółki mleczarskiej.	„	4		
36	Ostrów	Jak należy obchodzić się z maślnicą „Victoria“ i chłodnikiem Lavreuce'a.	„	2	Wyrób masła w maślnicy „Victoria“, chłodzenie mleka.	

Liczba porz.	Miejscowość	Przedmiot wykładu	Język wykładowy	Ilość obecnych	Czy zostały przeprowadzone praktyczne demonstracje i jakie?	Uwagi
37	Kraków	Demonstracje i wykłady podczas wystawy bydła czerwonego polskiego.	polski	145	Oddzielanie śmietanki centryfugą Alfa B., wyrób masła	3 wykłady: 1) dla uczestników wybieżki włościan z powiatu chrzanowskiego — 2) dla uczniów seminarium nauczycielskiego, 3) dla uczennic szkoły żeńskiej św. Tomasza.
38	Czudec	Warunki rozwoju Spółki mleczarskiej.	„	10		
39	Brzozdowce	Obchodzenie z maszynami mleczarskimi.	„	2	Ustawienie maszyn, oddzielanie śmietanki centryfugą Alfa Baby, wyrób masła.	
40	Wołcnów	Urządzenie lokalu na mleczarnię.	„	2		
41	Firlejówka	Kurs mleczarski.	„	13		14 wykładów.
42	Piadyki	„ „	„	10	Centryfugowanie, wyrób, wygniatanie masła, rachunkowość mleczarska.	„ „
43	Stare Siolo	„ „	„	17		„ „
44	Czernichów	„ „	„	14		20 ponczeń z demonstracjami.

142 wykładów i pouczeń w obec 1.421 uczestników.

